

‘કહાણી એક રંગલરની’ (પત્નીની દષ્ટીએ પતી તાત્યાસાહેબ નારણીકર)

--ડૉ. શશીકાંત શાહ ‘એકલવ્ય’

એક એંસી પૃષ્ઠનું અને પચાસ રુપીયાની કીંમતનું નાનકડું પુસ્તક અત્યારે મારા હાથમાં છે. ડૉ. વી. વી. નારણીકર (જન્મ : ૨૬ સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૮ - અવસાન : ૧ એપ્રિલ ૧૯૮૧) ગઈ પેઢીના એક મહાન ગણિત-વીજ્ઞાની હતા. તેમના પુત્ર ડૉ. જયંત નારણીકર પણ એસ્ટ્રોફીઝીક્સના મહાન વીજ્ઞાની છે. ડૉ. વીષ્ણુ નારણીકરનાં પત્ની સુમતી નારણીકરે ડૉ. વી. વી. નારણીકર સાથેનાં પોતાનાં સંસ્મરણો અને અનુભવોને વર્ણવતી જીવનકથા લખી. મુળ મરાઠીમાં લખાયેલી એ જીવનકથાનો અનુવાદ પ્રો. બી. એસ. મુળે દ્વારા થયો અને સુરતના શ્રી રમેશ શાહે એ અનુવાદને ‘કહાણી એક રંગલરની’ એ શીર્ષક હેઠળ પ્રકાશિત કર્યો. (પ્રકાશક : રમેશ શાહ -ઈ-મેઈલ: ramesh_pathshala@yahoo.com મોબાઈલ : 94271 52203, પાઠશાળા પ્રકાશન, 703-નુતન નીવાસ, ભટાર માર્ગ, સુરત- 395 001, પ્રથમ આવૃત્તી: જુન-2007, પાન:80, મુલ્ય: રુપીયા-50) હું એ નાનકડી પુસ્તિકા એકી બેઠકે ચારેક કલાકમાં વાંચી ગયો. આપણી યુવા પેઢીને પ્રેરણા આપે તેવી આ જીવનકથા હોવાથી હું એના વીશે લખવા પ્રેરાયો છું. ડૉ. વી. વી. નારણીકરની વીદ્વતાથી અને એમના કાર્યથી ખુબ ઓછા લોકો પરીચીત હશે. આપણે એમના પુત્ર ડૉ. જયંત નારણીકરને ઓળખીએ છીએ. સુમતી વીષ્ણુ નારણીકરે આ જીવનકથામાં પોતાના વીદ્વાન પતીની જીવનશૈલીનું વર્ણન કર્યું છે.

આવો, આપણે થોડીક મીનીટોમાં વીષ્ણુ નારણીકરને મળી લઈએ. વીષ્ણુ કોલેજમાં બાઘો ગણાતો. કોલેજમાં આવ્યો ત્યારે એને માથે લાંબી ચોટલી હતી ! કોલ્હાપુરના એક સાદા ભટજનો છોકરો એવો જ હોય ને ! સ્વાભાવીક રીતે સૌ વીદ્યાર્થીઓ પુછતા; ‘આ બાઘો કોણ છે?’ મેટ્રીકની પરીક્ષામાં કોલ્હાપુરની રાજારામ હાઈ સ્કુલનો એ ‘બાઘો’ દસ હજાર વીદ્યાર્થીમાં ફર્સ્ટ આવ્યો ત્યારે સૌને એનો સાચો પરીચય થયો. શાળામાં હતા ત્યારે તેઓ એક ગુરુજીને ત્યાં સવારે પાંચ વાગે ભણવા જતા. રંગલર નારણીકરના ગુરુએ જુની સ્મૃતી વાગોળતાં કહેલું, ‘એકવાર એલાર્મ ન વાગે એવું બને; પરંતુ વીષ્ણુ પાંચના ટકોરે હાજર ન થયો હોય એવું બન્યું નથી.’ કોલેજમાં પણ એમણે પહેલો નંબર જાળવી રાખેલો. મુંબઈની એલ્ફીન્સ્ટન કોલેજ સંલગ્ન રોયલ ઈન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ સાયન્સમાંથી તેઓ ૧૯૨૮માં મુખ્ય વીષય ગણિત અને ગૌણ વીષય વીજ્ઞાન સાથે બી. એસસી. થયા. તેઓ આખી યુનીવર્સિટીમાં પ્રથમ વર્ગ ડીસ્ટીન્ક્શન સાથે ફર્સ્ટ આવ્યા. એમના માર્ક્સનો સરવાળો પંચાણું ટકા ઉપર થતો હતો. (યાદ રહે, આ ૧૯૨૮ની વાત છે. હવે તો...છીછરા, જ્ઞાન વગરના વીદ્યાર્થીઓ પણ સત્તાણું-અઠાણું ટકા માર્ક્સ સરળતાથી લઈ આવે છે !) ત્યાર પછી તેમને ઈંગ્લેંડ જવા માટે કોલ્હાપુરના મહારાજાએ રૂ. ૮૦૦૦ની સ્કોલરશીપ આપી. અહીં કેમ્બ્રીજ યુનીવર્સિટીમાં બે વર્ષનો અભ્યાસક્રમ એક જ વર્ષમાં પુરો કરી તેઓ સાયન્સની ટ્રાયપોસ પરીક્ષામાં બેઠા અને પ્રથમ વર્ગમાં પાસ થયા. યુનીવર્સિટી તરફથી નેવું પાઉન્ડની સ્કોલરશીપ મળી અને ઈનામો મળ્યાં. ૧૯૩૦માં કેમ્બ્રીજની છેલ્લી પરીક્ષા પસાર કરી તેઓ ‘બી’ સ્ટાર રંગલર થયા. ગણિતની આ મોટામાં મોટી અને છેલ્લી પરીક્ષામાં પ્રથમ વર્ગ મેળવનારને જ સ્ટાર રંગલર કહેવામાં આવે છે. બી સ્ટાર રંગલર થયા ત્યારે શ્રી નારણીકરને જે ટાયસન મેડલ મળ્યો તે તેમની કોલેજમાં પંચોતેર વર્ષમાં કોઈને મળ્યો નહોતો તેથી એમના પ્રીન્સીપાલ ખુબ ખુશ થયા અને આ હીંદુસ્તાની યુવાન એક તરફ સૌ પ્રોફેસરોના માન તથા આદરને પાત્ર બન્યો, તો બીજી તરફ સૌની ઈર્ષ્યાનું કેન્દ્ર બન્યો ! ૧૯૩૧માં એમને સર

આઈઝેક ન્યુટન સ્કોલરશીપ પેટે વાર્ષિક ૨૫૦ પાઉન્ડ મળવા લાગ્યા. ત્યાર પછી તો એમણે એટલાં બધાં ઈનામો અને પારીતોષીકો મેળવ્યાં કે તે બધાંનો ઉલ્લેખ કરવા લાંબો લેખ લખવો પડે. પત્ની સુમતી વીષ્ણુ નારણીકરે પત્ની અંગે લખેલી જીવનકથામાં પોતે જયંતના ઉછેરમાં કેવી કાળજી લીધી હતી તેની વાતો આલેખી છે તથા પત્ની વીષ્ણુના અને પુત્ર જયંતના વીકાસમાં ઉત્તમ પુસ્તકોએ શો ફાળો આપ્યો છે તેનું પણ વર્ણન કર્યું છે. કુટુંબમાં સતત શીક્ષણ અને સંસ્કારની જ વાતો છવાયેલી રહેતી. સુમતીબહેન નોંધે છે કે, ‘અમારા ઘરનું શુદ્ધ વીદ્યાકીય ભાવાવરણ જ એવું હતું કે અમે અમારા બન્ને પુત્રો જયંત અને અનંતને કેમ્બ્રીજ યુનીવર્સિટીમાં શીક્ષણ મેળવવા મોકલી શક્યા અને ત્યાં એમણે ખુબ ઉંચું શીક્ષણ મેળવ્યું. ત્યાં વીષ્ણુના પોતાના ગુરુઓ સાથેના સંબંધો અત્યંત મીઠા અને મૈત્રીપુર્ણ રહ્યા હતા. તેથી અમારા પુત્રોને પણ એનો લાભ મળ્યો.’ જીવનકથામાં દામ્પત્યના રમુજી પ્રસંગો પણ છે અને રંગલર વીષ્ણુ નારણીકરના વ્યક્તીત્વનાં લક્ષણોની વીશદ છણાવટ પણ છે.

કોઈ ‘બાઘો’ છોકરો જીવનમાં મહાન ગણીતશાસ્ત્રી કઈ રીતે બની શક્યો તેનો જવાબ ‘કહાણી એક રંગલરની’ પુસ્તકમાંથી મળી રહેશે. પોતાના સંતાનોના વીકાસમાં રસ હોય તેવા સૌ મીત્રોને આ પુસ્તક વાંચવા ભલામણ છે.

--ડૉ. શશીકાંત શાહ ‘એકલવ્ય’

સંપર્ક : 35--આવીષ્કાર રો હાઉસ, તાડવાડી, સુરત-395 005 મોબાઈલ : 98252 33110

ઈ-મઈલ : sgshah57@yahoo.co.in

--સુરતથી પ્રસીદ્ધ થતાં ‘ગુજરાતમીત્ર’ દૈનિકની ‘શીક્ષણ અને સંસ્કારની સમસ્યાઓ’ કોલમમાં ઓગસ્ટ-2007માં પ્રકાશીત થયેલા એમના લેખમાંથી સાભાર....

*

શીક્ષણીક પ્રામાણીકતામાં તો તેમણે ઘણા ઉંચા માપદંડો સ્થાપીત કર્યાં. આ વીશેનું એક સુંદર ઉદાહરણ આપણા પ્ર.યુ. વૈદસાહેબ આપે છે, જેમનું ‘વૈદ ભુમીતી’ વીશેનું કાર્ય આજે આંતરરાષ્ટ્રીય ક્ષેત્રે વીખ્યાત થયું છે.

વૈદસાહેબ પોતાનું ગણીત સંશોધન કરવા માટે કાશી વીદ્યાપીઠ ગયા અને નારણીકરના માર્ગદર્શન નીચે તેમણે કામ શરુ કર્યું. જે તારાઓ પ્રકાશ આપતા હોય તેમની ભુમીતી આઈન્સ્ટાઈનના સીદ્ધાંત પ્રમાણે કેવી હોય આ પ્રશ્ન હતો. આ માટે વૈદ સાહેબે એક નવી જ ગણીતીય યુક્તી શોધી અને પ્રશ્નનો ઉકેલ મેળવ્યો. હવે આનું સંશોધનપત્ર તૈયાર થયું અને આખુંય કાર્ય નારણીકરના માર્ગદર્શન નીચે જ થયું હતું. આમ છતાંય, નારણીકરે આ સંશોધન માટે કેવળ વૈદસાહેબનું જ નામ મુક્યું, પોતાનું નામ સાથે ન જોડ્યું, કારણ કે મુખ્ય ઉકેલ વૈદસાહેબે મેળવ્યો હતો. આમ જે કાર્ય ‘નારણીકર ભુમીતી’ તરીકે પણ જાણીતું થઈ શક્યું હોત તે ‘વૈદ મેટ્રીક’ તરીકે જ દુનીયામાં વીખ્યાત થયું. પ્રામાણીકતાના આવા ઉંચા માપદંડોને કારણે નારણીકર સાહેબે સ્વાભાવીક રીતે જ તેમના વીદ્યાર્થીઓનાં અત્યંત ચાહના તથા પ્રેમ મેળવી શક્યા.

--ઓગસ્ટ-૨૦૦૭ના ‘નવનીત સમર્પણ’ માસીકના અંકમાં શ્રી પંકજ જોશીના લેખમાંથી સાભાર...

* *

‘કહાણી એક રંગલરની’ પુસ્તીકામાંથી...

કેમ્બ્રીજની મુલાકાત દરમીયાન અનંતના પ્રાધ્યાપકો ડૉ. બર્કીલે અને શ્રીમતી બર્કીલે અમને એમના નીવાસ પર ચા-નાસ્તા કરવા માટે બોલાવેલાં. ચા-નાસ્તાનું આયોજન ખુબ જ સરસ કરેલું.

તેમના અમારા પ્રત્યેના વર્તન અને વ્યવહાર અત્યંત સ્નેહપુર્ણ, નીખાલસ અને સરળ હતાં. ચા-પાણીનો કાર્યક્રમ પતી ગયા બાદ શ્રીમતી બર્કલે મને કહ્યું, “ ચાલો હું તમને હવે સાઈટ સીઈંગ માટે લઈ જાઉં છું.” મેં તેમને કહ્યું, ‘પહેલાં આપણે વાસણ સાફ કરી નાખીએ અને પછી જઈશું.’ તેમણે મને જવાબ આપ્યો, ‘ત્યારે બહુ મોડું થઈ જશે. તમારે વાસણની સાફસુફીની ચીતા કરવી નહીં. My husband is an expert in dish washing આમ કહી તેઓ અમને તરત જ બહાર લઈ ગયાં. (પાન-48)

* * *

૧૯૬૩માં કેમ્બ્રીજ યાત્રા પુરી કરી અમે સ્વદેશ પાછા આવ્યાં, ત્યારે જયંત પણ અમારી સાથે પાછો ફર્યો. સ્વદેશ પાછા આવવા માટે અમે વીમાનમાં ચઢતાની સાથે જ મારા ધ્યાનમાં આવ્યું કે મારી પ્રીય ફેલોઈંગ છત્રી અમારા સામાન સાથે વીમાનમાં ચઢી નથી. અમે બધાએ ખુબ શોધાશોધ કરી પરંતુ અમને છત્રી જડી નહીં. લંડનના વીમાની મથક પર તે રહી ગઈ હશે તેવું અમને લાગ્યું; પણ હવે મળવાની કોઈ શક્યતા ન દેખાઈ. પ્રવાસ દરમીયાન મેં જયંતને કહ્યું કે બે મહીના પછી તે ઈંગ્લેન્ડ જાય ત્યારે લંડન પહોંચ્યા પછી લોસ્ટ પ્રોપર્ટી ઓફીસમાં અવશ્ય તપાસ કરજે અને મને તે અંગે પત્ર દ્વારા જાણ કરજે. છત્રી પર મારું નામ કે ઓળખાણ માટેના પુરાવા ન હતા. તેમ છતાં આશ્ચર્યની વાત એ બની કે જયંતને મારી છત્રી ત્યાં પાછી મળી. આ ખુશીમાં તેણે અમને તાર દ્વારા આ મુજબ જણાવ્યું: 'Arrived safe' – Chhatrapati Jayant.

તારમાં જયંતે પોતાની જે સહી કરી હતી તેમાં ‘છત્રપતી’ આ શબ્દ ઉમેરેલો હોવાથી અમને બંનેને ખાતરી થઈ ગઈ કે મારી છત્રી પાછી મળી ગઈ છે. આ છત્રપતી શબ્દને લીધે અમને અવારનવાર આનંદમીશ્રીત આશ્ચર્ય થયા કરતું. (પાન-49-50)

* * * *

તાત્યાસાહેબનું વાચન વીશાળ. કોઈ પણ ગ્રંથના વાચન દરમીયાન અવતરણો લખવાની તેમની ટે આશ્ચર્ય પમાડે તેવી હતી. તેમની આવી નોટબુક હજીય ઉપલબ્ધ છે. છેલ્લાં ૧૦-૧૨ વર્ષમાં એમની માંદગીને કારણે એમને હોસ્પિટલમાં દાખલ કરવા પડતા ત્યારે તેમનું મનોરંજન થાય તે હેતુથી હું આ અવતરણોનું વાચન કરતી. બોમ્બેહોસ્પિટલમાં તાત્યાસાહેબને દાખલ કર્યા હતા તે વખતની ત્યાંની કેટલીક પરીચારીકાઓને એ વાચનમાંથી જે અવતરણો બહુ ગમ્યાં હતાં તેનો ઉલ્લેખ અહીં કરવો યોગ્ય લેખાશે:

(1) 'With a spirit that is bright,
With a heart that is light,
With a method that is right,
With love as our might,
We serve Him day and night.'

(2) 'My business is to think about God.
It is God's business to think about me.'

-Simon Weil
(Page: 25-26-

* * * *

‘સન્ડે ઈ-મહેસીલ’ -- વર્ષ : ત્રીજું -- અંક : 123 -- October 14, 2007

‘ઉઝાજોડણી’માં અને ‘વીજયા’ ફેન્ટમાં સાભાર અક્ષરાંકન: sunil shah

sunras22266@gmail.com

--ડૉ. શશીકાંત શાહ

પરીચય

સુરત જીલ્લાના બહુધાન ગામે ૧૯૪૮માં જન્મેલા ડૉ. શશીકાંત શાહ આમ તો એમના ગુરુ ડૉ. ગુણવંતભાઈ શાહની જેમ વીજ્ઞાન(કેમીસ્ટ્રી)ના વીદ્યાર્થી. એમ.એસસી. અને એમ.એડ્. સુધી એમની અભ્યાસ-કારકીર્દી ફર્સ્ટ ક્લાસ ડીસ્ટીંક્શનની રહી. ડૉ. ગુણવંત શાહના માર્ગદર્શન હેઠળ પીએચ.ડી. કરી અધ્યાપક બન્યા. આજે તેઓ સુરતની વીર નર્મદ દક્ષીણ ગુજરાત યુનીવર્સિટીમાં પ્રોફેસર અને શીક્ષણ વીભાગના વડા તરીકે સેવા આપે છે. કેનેડા, અમેરીકા, યુ.કે., ઓમાન, સીંગાપોર, મલેશીયા વગેરે દેશોમાં ફરી શીક્ષણ અંગે વ્યાખ્યાનો આપ્યાં છે અને ઘણાં સંશોધન પ્રોજેક્ટ્સ પણ કર્યાં છે.

શીક્ષણનો બહોળો અનુભવ અને ચીંતનને વરેલા ડૉ. શશીકાંતભાઈ વધારે પરીચીત છે; સુરતના લોકપ્રીય દૈનિક 'ગુજરાતમીત્ર'માં છેલ્લાં સોળ વરસથી પ્રગટતી એમની સાપ્તાહીક કોલમ 'માણસ નામે ક્ષીતીજ'ના પ્રકાશનથી. માનવની સારપભરેલી મુળભુત પ્રકૃતી પર એમને ભારોભાર ભરોસો. તેથી યુવાનો માટે વ્યક્તી-વીકાસના અનેક કાર્યક્રમો અને તાલીમ શીબીરો તેઓ આપતા રહે છે. એમની ખરી નીડરતા અને શીક્ષણ-જગતના એક પ્રહરીની એમની મુદ્રા પ્રગટતી રહે છે એમની બીજી સાપ્તાહીક કટાર 'શીક્ષણ અને સંસ્કારની સમસ્યાઓ'માં. શશીકાંતભાઈ સુરતનું શીક્ષણ-જગતનું મુલ્યવાન રત્ન છે.

--ઉત્તમ ગજજર(સુરત) અને બળવંત પટેલ(ગાંધીનગર)

*

શુક્રવાર ૧૩મી જાન્યુઆરી ૨૦૦૬ના દીને મુંબઈ ખાતે લેક્સીકોનના થયેલા પ્રથમ લોકાર્પણ પછી

4,38,000 જેટલા ભાષાપ્રેમીઓએ અત્યાર સુધીમાં <http://www.gujaratilexicon.com>

લેક્સીકોનની મુલાકાત લીધી. આપને અને આપ મારફત આપના મીત્રોને પણ લેક્સીકોનની આ નવી interfaceની મુલાકાત લેવાનું નીમંત્રણ છે. વીશ્વનાં કરોડો ગુજરાતી ભાઈ-બહેનો સુધી આ સંદેશો પહોંચાડવામાં સહાય કરી, આપને પણ ગુજરાતી ભાષાની અમુલ્ય સેવાના પુણ્યના અધીકારી બનવા વીનંતી.

આપ સૌના સહયોગ થકી સન્ઠે ઈ-મહેફીલના 6300 જેટલા વાચકો થયા અને રોજરોજ નવાં નામો

ઉમેરાતાં જાય છે એ પુરવાર કરે છે કે, દેશવીદેશમાં ગુજરાતી વાચનના રસીયા બહુ મોટી

સંખ્યામાં છે જ...

સૌનો આભાર..અમારી સન્ઢે ઈ-મહેફીલની અત્યાર સુધીની જુની સઘળી પીડીએફ ફાઈલો
અમારી વેબસાઈટ

<http://gujaratilexicon.com/index.php?action=downloadSeM>

પરથી સરળતાથી ડાઉનલોડ થઈ શકશે. આ જ વેબ સાઈટ પરથી લેક્સીકોન અને શ્રી વીપુલ કલ્યાણી તરફથી લંડનથી પ્રકાશીત થતા ‘ઓપીનીયન’ માસીકના કેટલાક નમુનાના અંકોની અને શ્રી. પ્રવીણ વાઘાણી (મેલ્બોર્ન-ઓસ્ટ્રેલીયા) તરફથી પ્રકાશીત થતા ‘માતૃભાષા’ માસીકની મુલાકાતે પણ જઈ શકાશે..

● મધુરેશ સમાપયેત્ ●

ગુરુ..., યાર, જોરથી બોલો ને! ઘીરુ ઘીરુ સંભળાય છે...,
રીલાયન્સ નો ફોન લાગે છે કે શું?

પેન્સીલ્વેનીયા-અમેરીકામાં વસેલા અમદાવાદી કાર્ટુનીસ્ટ શ્રી. મહેન્દ્રભાઈ શાહનો

ઈ-મેઈલ સંપર્ક : mahendraaruna@msn.com

એમનો પરીચય પામવા અને એમનાં ખુબ બધાં કાર્ટુન્સ માણવા જુઓ એમની

web site : www.ameamericanamdavadi.com

‘સન્ઢે ઈ-મહેફીલ’ -- વર્ષ : ત્રીજું -- અંક : 123 -- October 14, 2007

‘ઉઝાજોડણી’માં અને ‘વીજયા’ ફેન્ટમાં સાભાર અક્ષરાંકન : sunil shah

sunras22266@gmail.com

